

NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13326

KHEVRE

Natan Zabare

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

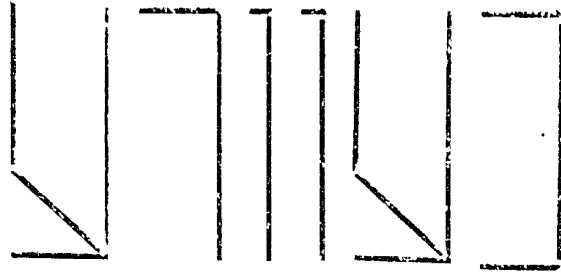
•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

ב ז א פ א ר ע

ק"נד ער"ד ערצ"י לונג

מעלוכע-פארלאג פון ווייסרוסלאנד
נאצטעקטער מינסק 1933

13/37315

רעדאקטער—ט. דו בר קוויצקי
ליטקאָרעקטור—חאָרער
טעכרעדאקטער—קארמינגוויטש

אָפגעגעבן אין דרוק—11/1902 י.
אונטערגעשריבן צום דרוק—10/11 1930 י.
אויסגעגעבן פון גרינהויזס בריגאדע א.נ. סאַלאַטאָו
סאראנטוואָרטיק. קאָרעקטער פון דרוקער—שטריקמאן

דרוקער—א. נ. סטאלין
באשטעלונג 3149.
שיראזש 4000.
גלאחליטבצל 1192

ראדיאָ-סטאנציע.

צום יאָנטעוו פֿונ דער רויטער ארמיי זײַנען קינדער פֿונ א דאָרפֿישער פֿיריאָריקער שול געקומען אין קאזארמע ארײַן צו די רויטארמייער־ראדיסטן. זיי זײַנען געווען אָנגעלייגטע אונ גאָר וואזשנע געסט, ווײַל נאָך פֿונ זומער אָן, ווען דער באַ־טאליאָן איז געשטאנען אין די לאַגערן, ניט ווײַט פֿונעם דאָרפֿ, האָבן זיי זיך ענג פֿארבונדן צווישן זיך, גענומען שעפטומ איי־נער איבערן אנדערן. איז טאקע קײן כידעש ניט, וואָס מע האָט זיי אזוי שײן אופגענומען. מע האָט זיי ארומגעפֿירט אומעטומ, אלץ באוויזן, דערקלערט אונ פֿאקענט מיטג לעבן פֿונ די רויט־ארמייער, פֿונ דער קאזארמע, דער קאָמבאַט אליינ האָט זיי באַ־גלייט, געענטפערט אפֿ אלע פֿראגעס.

— פֿארוואָס הייסט ער עפעס „מאקסימ“ דער פֿולעמיאָט?

— אונ אָט אין דעם פֿארקאָוועטן קעסטעלע וואָס איז?

— אינעם פֿארקאָוועטן קעסטעלע? גוט, — האָט דער קאָמבאַט

געזאָגט, — איר ווילט, וועל איך אייך דערציילן.

— א מיסע? ביטע.

— יאָ, יאָ, א מיסע.

— נאָר אַן עמעסע טאקע, ניט קײן אויסגעטראכטע, איך פֿינ

אליינ געווען דערפֿי.

אין א פֿאַר מינוט ארום זײַנען שוין אלע געזעסן ארום אימ

מיט אָנגעשטעלטן מויל אונ אויערן אונ זיך אופמערקזאם צוגע־

הערט צו זײַן דערציילן.

פעשאס־מײסע האָט ער צעעפנט דאָס קעסטעלע, באוויזן די

כעוורע פֿונ אינעווייניק, וויאזוי סע זעט אויס, אונ אָנגעהויבן

דערקלערן.

— איר זעט? דאָס איז אַ ראַדיאָ־סטאַנציע. איר ווייסט וואָס
סע הייסט?

— מיר ווייסן.

— אוואַדע.

— באַ אונדז אינ שול איז דאָ ראַדיאָ.

— יאָ, איז גוט, — האָט ער ווייטער גערעדט: — יענצ, וואָס באַ
איינ אינ שול, איז נאָר אפּ הערן, אונ דאָס איז אזא אפּאַראַט,
וואָס מע קען מיט אימ איבערגעבן, אז יענער זאָל הערן. דער־
פאַר הייסט ער ראַדיאָ־סטאַנציע. ראַדיאָ־סטאַנציעס זיינען פאַראַן
פאַרשיידענע. דאָס איז די סאַמע קלענסטע, וואָס מע קען זי
אפּילע טראָגן אפּן אַקסל. זי הייסט „אַלבערט“.

— אַלבערט?

— אַ שיינער נאָמען.

— פאַרוואָס עפעס „אַלבערט“?

— וועגן דעם וויל איך אייך דערציילן.

אַלבערט האָט געהייסן אַ קליינ יינגעלע, וואָס האָט נאָך אפּילע
ניט געוווּסט, וואָס דאָס איז אזוינס ראַדיאָ. פּונדעסטוועגן האָט
ער אונדז איינמאָל גוט צוגעדינט.

אונדזער פּאָלק האָט געדאַרפט דעמלעט איינהאַלטן דעם גאַנצן
פּראָנט אפּ וואָלין. דער סוינע, די ווייטפּאָליאַקן האָבן גע־
וואָלט ווידעראַמאָל אַ שפּאַר טאָג אפּ קיעוו. אונ דאָס איז שוין
פּונ לאַנג פּאַוווּסט, אז דער בעסטער מיטל מיט דערפּאָלג צו פירן
די שלאַכט איז — פּריער פאַר אלע זיך גוט פּאַקענען מיטן סוינע,
מיט זיינע קרעפטן, וויסן, וואָס עס טוט זיך באַ אימ.

צוליב דעם שיקט מען שטענדיק ארויס אויסשפיר־קאַמאַנדעס.
איך בין אנומלעטן אריינגעפאלן אינ אַט אזא מינ קאַמאַנדע, וואָס
האָט זיך אוועקגעלאָזט נעענטער צום סוינע, אינ טאַמע פּליער
אריין.

פאַרן מיר אזוי, רייטן דורך סאַסנע־וועלדער, דורך פאַרוואָר־
פענע ייִשוויים, כוּטערס, אונ ווהיגן מיר קומען ניט, זאָגט מען
אונדז, אז זיי זיינען דאָ, די ווייסע. זיי פּלאַנקען דאָ ערגעץ ארום
אפּ די וועגן, כאפּן זיך אריין אָפּטמאָל אינ אַ ייִשעוו, טוען
אַ ראַבעווע, אַ צינד, אַ נישטער אונ פאַרשווינדן.

אינ אײנעם א כוטער האָבן מיר זיך אָפגעשטעלט. מיר האָבן
פאטראכט די לאגע, זיך אן אײצע געהאלטן, וואָס ווייטער צו
טאָן, ווױהינ און אפ וועלכע וועגן זיך לאָזן, און דעריקער—ווי
אזוי איבערגעבן אינ שטאָט ארײַן די יעדעס, וואָס מיר האָבן
פארן גאנצן וועג צונויפגעקליבן.

מיר האָבן געהאט אײַן און אײנציקן מיטל—אָט דאָסדאָזיקע
פארקאוועטע קעסטעלע, די ראדיאָ-סטאנציע.

— און טאָמער דערהערן זיי?

— ראדיאָ קענען דאָך אלע הערן.

— דערצו איז פאראנען אן אײצע: מיר גיבן אזוי איבער, אז
קײנער אויסער אונדזעריקע קאָן עס ניט פארשטיין. סײַז בא
אונדז פאראן א ספעציעלער שיפער אזוינער, דאָס הייסט צײכנס,
סימאָנימ אלערליי, וואָס האָבן פארשידענע פאטייטן. און בא
יעדער ראדיאָ-סטאנציע איז כאראן א פּוּכ אזא, וווּ סײַז פאָר-
שריבן דער פאטייט פון יעדן סימען, פון יעדן צײכן. אזוי ארומ,
מעג דער סײַנע וויפל ער וויל הערן, וועט ער סײַווי ניט פאר-
שטיין.

האָבן מיר זיך אויסגעזוכט א געראַטן אָרט אינ א טאָל צווישן
לעפערעס. פאנאנדערגעוויקלט די ראדיאָ-סטאנציע און זיך פלײ-
סיק גענומען צו דער ארבעט איבערגעבן די ראדיאָגראמע.

פריער דארפ מען נאָך ארויסרופן פונדאָרטן, פון אונדזער
טייל, דעם ראדיסט, ער זאָל אופנעמען די ראדיאָגראמע. דאָרט
זיצט שטענדיק א דעזשורנער און גיט גוט אכטונג, צי עמעצער
רופט אימ-ניט ארויס, צי עמעצער גיט ניט איבער עפעס פון
זײַנטוועגן. מיר האָבן פאלד פון אימ אן ענטפער באקומען, אז
ער הערט אונדז. מיר קענען איבערגעבן.

מיר הייבן זיך אפיסל אופ און טוען א קוק ארויס, דערזעען
מיר: עטלעכע מענטשן רוקן זיך צווישן גראָז גלייך צו אונדז.
מיר זײַנען אזש פארצאפלט געוואָרן. דאָס טרײַבל האָט אָנגעהויבן
ציטערן אינ די הענט.

— וואָס טוט מען?— איז מײַן כאווער פלאס געוואָרן.

— מע דארפ זיך ראטעווען,— טראכט איך זיך.

— און די ראדיאָ-סטאנציע וועט דאָך ארײַנפאלן צו זיי אינ
די הענט ארײַן— ציטערט מײַן כאווער.

די צייט שטייט ניט. באלד זינען די מענטשן לעבן אונדז.
טראכטן לאנג איז ניטאָ ווען. מיר האָבן נאשלאָסן אליין זיך
ארויסקאראַבקען פונדאנען, און די ראדיאָ־סטאנציע דאָ איבער־
לאָזן, וועלן זיי אונדז פאקן, זינען מיר זיך פאַשעטע רויטאר־
מייער פארבלאָנדזשעטע, צי וואָס. וואָס זיי וועלן שוין מיט
אונדז טאָן איז פארפאלן, אפי די ראדיאָ־סטאנציע איז א גע־
ראטעוועטע.

זינען מיר ארויס, מיר גיבן א קוק— א יאטל פון אייער על־
טער איז פלינק אראָפּ פון א שטיין און לאָזט זיך לויפן גלייך
צו דער ראדיאָ־סטאנציע.

— אָט אן אומגליק!— טראכט איך, — וואָס טוט מען מיט אימ?
— אָט דער האָט אונדז ארויסגעגעבן, — קאָכט זיך מיין כא־
ווער, — און אויב אפילע ניט, וועט ער איצט ארויסגעבן אונדז
מיט דער ראדיאָ־סטאנציע, ניט ווילנדיק אפילע.

מיין כאווער פאַרעט זיך שוין בא דער קאבורע, שלעפט פון
דאָרטן דעם נאגאן און האלט שוין מיטן פינגער באמ צינגל.
— שטיי! וואָס טוסטו? וואָס ווילסטו טאָן?— טו איך אימ
א שלעפּ פארן ארבל.

— מע דארפ אימ צעפייטן, — זאָגט מיין כאווער, — ער וועט
דאָך די ראדיאָ־סטאנציע ארויסגעבן.

— לאָז אָפּ!— האָב איך אימ א כאפּ געטאָן בא דער האנט
וועסט נאָך ערגער מאכן. זיי וועלן דאָך דערהערן דעם שאָס
טשעפע בעסער ניט.

ער האָט מיך געפאָלגט, און מיר האָבן גענומען מיט אינגע־
האלטענע אָטעמס, מיט שפירנד־קע בליקן זיך רוקן ווייטער.

און מיר האָבן זייער גוט געטאָן. וויל אָט דאָסדאָזיקע יאטל!
איז שוין געווען איינמאָל א יאט.

מיר האָבן זיך אפ די ווייטפאָליאקן טאקע אָנגעשטויסן.
זיי זינען געווען פיר, און מיר— אינצוויייען. פונדעסטוועגן
האָבן מיר זיך ניט אונטערגעגעבן. אפי זיי האָבן אָנגעהויבן
נאָכלויפן נאָך אונדז, האָבן מיר זיי פארנארט ווייטער אפיסל
פון דער ראדיאָ־סטאנציע און געעפנט א שיסער־י. א פאָר פון
זיי האָבן מיר דערהארגעט. דעם כאווער מינעם האָבן זיי שווער
פארווונדעט, און איך האָב געמוזט אָפציען.

— און די ראדיאָסטאנציע? און דאָס יאטל וואָס?
זאָרגט זיך ניט, ניט אומזיסט הייסט די ראדיאָסטאנציע איצט
אפ זײַן נאָמען. איך קומ צו לויפן אין כוטער ארײַן, נעם מיט
זיך די גאנצע קאָמאנדע און מיר לאָזן זיך געשווינד אהיין, צו
דער ראדיאָסטאנציע, איך האָב געטראכט, אז איינס פונ די ביידע:
אָדער דער יאט האָט זי פארשלאַעפט ערגעץ, אָדער געוויס האָט
ער זיך פארפּאָרעט מיט דעם, ווי מיט א שפּילכל, און האָט עס
צעפּאטערט.

מיר קומען צו לויפן. איך גיב א קוק: דער יאט מײַנער לייגט
צעלייגט מיטן טרייבל אין דער האנט, אין דער צווייטער האַלט
ער א פּאפּירל — אונדזער ראדיאָגראמע — און לייענט פונדאָרטן.
ארויס, ווי אַן עמעסער ראדיסט.

אן עמעסער געבורט-טאָג.

ער האָט זיך אפילע ניט אויסגעטאָגן, וואדיק. אָט אזוי ווי ער גייט, מיטן גאנצן אָנטאָגן האָט ער זיך אריינגעוואלגערט אין בעט אריין, זיך איינגענורעט אקשאָנעסדיק. טיפ אינעם קישן, ווי ער וואָלט באשטימט קיינמאָל ניט אופהייבן דעם קאָפּ פון דאָרטן. די שניין האָט ער ניט ארויסגעדרייט, די טיר האָט ער איבערגע-
לאָזט אן אָפענע אומיסטן:

— זייער גלייך — זאָלן זיי זען!

— ווען ער זאָל קענען איצטער דערלאנגען צו דער ליוס-
טרע און זי צעברעכנן! אָדער ווען ער קען מיט אָט דעם, וואָס
איז צעהאנגען אפּ דער אנטקעגנדיקער וואנט, זיך אליין דער-
הארגענען!

ער ווייסט אָבער, וואדיק, אז זיך אליין קען מען הארגענען
נאָר פון א רעוואָלווער.

— אָט, אז ער וועט זיין א גרויסער, וועט ער שטילערהייט,
אזוי פאמעלינקעס — פאמעלינקעס ארויסשלעפן פאם טאטן פון
דער קאבורע דעם נאגאן, קיינער וועט אפילע ניט פאמערקן...
נאָר גיין, ער וועט אליין האָבן א נאגאן, אומבאדינגט האָבן, ער
וועט דאָך זיין א מיליטערישער, ווי דער טאטע.

— אזא פארדראָס!

באטאָג האָט מען אים מאטאָנעס אָנגעפראכט, איצטער איין
טעאטער האָט מען אים גענומען... וואָס, טאָמער איז ער עלטער
פון אים אפּ א פאָר יאָר! ס'איז דאָך אָבער יאָנטעוון, און זיינער
באגלייך מיט סיעמקעס. זיי לערערקע איין שול האָט דאָך גע-
זאָגט: אָקטיאָבער-רעוואָליוציע איז אלעמענס יאָנטעוון, פון אלע

ארבעטער. אפצולאָכעס וועט ער שויגן מאָרגן אויב ניט אופ
שטייגן... אָט אזוי אַ וועט ער ליגן, קיינעם גאַרניט פּרעגן, מיט
קיינעם ניט ריידן, אפּילע אפּ דער דעמאָנסטראַציע וועט ער
אויב ניט גיין...

דורך דער אָפּענער טיר האָט ער דערהערט דעם טאטנס
אַנקומען. דער טאטע האָט זיך אוועקגעזעצט עסן וועטשערע.
וואָלע דערציילט אים, ווי די מאמע מיט סיעמקען זיינען און
אז ער האָט אויב געוואָלט אינ טעאטער אריין—דער קליינער,
איצטער ליגט ער, דער מעשוואַעס, אפּן געלעגער, א פּרויגעזער.
דער טאטע האָט אופּגעהערט עסן. יא, ער גייט אהערצן...
וואדיק גראָפּט זיך נאָך טיפּער איין אינ קישן און דערפּילט, ווי
דער טאטע איז שוין לעבן אים, ער פּאַרעט אים:
— וואדיק, וואדיק...

ס'האָט אים גאַרנישט געהאַלפּן, אפּילע, אז ער האָט זיך אָן
דעם לייסט פּונ בעט אָנגעשפּאַרט, און, לאַכנדיק, אינ גוטן מוט,
אָנגעהויבן אים צו קיצלען:

— וואדיקל, דו וועוויק אייגער, וואָס איז דאָס פּאַר
א קאַפּריזן!

— א, הער אופּ!—האָט ער אַקשאַנעסדיק א שטומען וואָרטשע
געטאָן.

און ס'איז טאקע ניט אזוי גרינג זיך איינצוהאַלטן און זיך ניט
צעלאַכנ, וויאזוי דו זאָלסט ניט זיין אינ קאַס. ביפּראַט נאָך, אז
אפּן טאטן איז ער גראָד ניט אזוי שטאַרק פּרויגעזן. אָט שטראָפּט
ער אים און איצטער אזוי לאַשטשענדיק און ציט אים פּאַ דער
האַנט.

— נא, זע, וועוויקל, אָט האָב איך דיר אויב געפּראַכט
א מאַטאַנע.

וויילט זיך אים דאַפּקע, וואדיקן, א קערעווע טאָן, א קליין
קוקעלע טאָן אפּ דער מאַטאַנע, וואָג מע האָט אים געפּראַכט,
נאָר ער גיט ניט נאָך, ער טוט נאָר א פּרעג פּרויגעזדיק:
— סיעמקען אויב?

וויבאַלד ער האָט נאָר דערהערט, אז יא, האָט ער זיך נאָך
שטאַרקער א גראָב געטאָן און דורך די פּאַרביסענע צייטן ארויס-
געשיפּעט:

— איך דארפ ניט. גייט אוועק! איר האָט סיעמקען בעסער
ליב ווי מיכ...

— פארוואָס איז, נארעלע, פארוואָס מיינסטו אזוי?

— מע האָט אימ אזוי פארפוצט היינט... געקויפט מאטאָנעס...
און אינ טעאטער מיט דער מאמענ...—האָט ער זיך אפן קאָל
צעכליפעט און ווייטער ניט געקענט ריידן.

— ס'איז דאָך היינט עפעס א יאָנטעוו און דער געבורט־
טאָג זיינער?

— ניט ריכטיק! דער געבורט־טאָג זיינער, דערציילט וואָליע,
ווייסט איר אליין ניט, ווען ער איז. און איר האָט אימ פאשטימט
אפ היינטיקן טאָג, ווען ס'איז יאָנטעוו. כיוויל אויך ניט אינ
זומער, ווען אלע צעפאָרן זיך, ווען מע איז אינ לאַגער! כיוויל
אויכעט...

— מע קען דאָך אָפער ניט, נארעלע דו,—האָט זיך דער
טאטע צעלאכט.—אָט וועל איך דיר דערציילן, וועסטו וויסן,
פארוואָס עס פאלט צונויפ מיטן יאָנטעוו זיינ געבורט־טאָג.

ס'איז געווען שוין לאַנג, לאַנג דערניען, אויך אינ אזא מינ
טאָג ווי איצט, ערעוו דעם אַקטיאפער־יאָנטעוו. איך מיט דער
מאמען זיינען דעמלט געווען אינ טעאטער. ס'איז געווען שפעט
באנאכט, ווען מיר זיינען ארויסגעגאנגען, דו ווייסט אַ, דאָרטן
אפן וועג פון אָפערע־טעאטער, ווו עס שטייט דאָרט די גרויסע
ווייסע געביידע, איז נאָך דעמלט געווען א כורווע, א רו־ניץ.
אָט פונדאָרטן אַ זיינען זיי ארויסגעלאָפן א גרופע כעוורע,
יאטלעך אזוינע, אָפגעריסענע, הונגעריקע—און גלייך אפ אונדז,
גלייך צו דער מאמען. זיי האָבן א ריט געטאָן פון איר האנט
דעם רעדיקול און זיך צעלאָפן. איך האָב גאָרניט געקאָנט מאכן.
זיי זיינען געווען אסאך, און פלינקע אזוינע. איינעם האָב איך
געכאפט, נאָך גאָר א יונגעטשקן. ער האָט ניט געוויינט, ניט
געשריגן, נאָר זיך געריסן, א שמייכלדיקער, פון מיינע הענט.

— לאַז אימ אָפ,—פעט זיך פא מיר די מאמע,—און נעם
א דראָזשקע: ס'איז מיר ניט גוט.

נאָר אַפלאָזן אימ האָט זיך מיר זייער ניט געגלוסט,—כאָטש
איינעם אן איינציקן אָפראטעווען. צום גלייך איז פונקט אונטער־
געפאָרן א דראָזשקע. מיר האָבן זיך ארופגעזעצט, אימ אויך

ארופגעשלעפט, און איך האָב פּאַשטימט, אז מאָרגן שוין, ניט
הײַנט, וועל איך אים אָפּפירן אין מיליציע.

און סײַז געקומען דער מאָרגן, דער יאָנטעוו. סײַז דעמלעט
געווען דער זיבעטער יאָרטאָג. פאַרשטייסט, וויפּל יאָר איז שוין
דאָ? דער וויפּלער איז הײַנט?
— דער פּופּצעטער.

איז שוין דאָ אכט יאָר אינדערינען. אפּ דער דעמאָנסטראַציע
זײַנען מיר, שוין דעמלעט ניט געגאנגען. די מאמע איז שטארק
פאַרשלאפט געוואָרן. איך האָב שוין דעמאָלט ניט אינוינען גע-
האַט אים אָפּפירן אין מיליציע. ער איז אופגעשטאַנען ערשט
אַרום האַלבן טאָג, שוין העט נאָכדעם, ווען די דאָקטוירים זײַנען
געווען און דער מאמע איז געוואָרן לײַכטער. זי האָט דעמאָלט
דאָס שוועסטערל געבוירן, אָט דאָס, וואָס איז געשטאַרבן.
און אפּ אים האָבן מיר זיך אַרוםגעקוקט ערשט פאַרנאכט צו.
ער איז אליין אַרײַן אין שלאָפֿצימער, א שײַן פאַרמורזעט יאַטל,
אָט אזוי, ווי דו איצט, איך דיין עלטער, און האָט געפּעטן עסן.
אויב ניט, זאָגט ער, וועט ער פאַלד אנטלויפן. ער איז אונדז
פּיידן געפּעלן געוואָרן, און מיר האָבן פּאַשטימט אים איבערלאָזן
פאַר אַן אייגענעם, פאַר א זון.

אָט דאָס איז געווען סיעמקע, אונדזער סיעמקע.
איצט פאַרשטייסטו שוין, פאַרוואָס איז זײַן געבורט־טאָג
הײַנט?

לערנען מוזן אלע קינדער.

דער טאטע זינער, מאקארס, איז א דראַזשקאר. ווען ער פאַרט ארויס מיטן געשפאן זינעם, זעט ער קיינמאָל ניט, איזיע. די מאמע זאָגט, אז פאַרטאָג, נאָך איידער עס הייבט אָן צו טאָגן. דערפאר אָנקומען זעט ער אים שטענדיק. אלע טאָג קימאט. פארנאכט, ווען די זון פארגייט שוין, פאַרט ער אריין אינ הויפ מיט א קוראזש, מיט א געפילדער, שפרינגט מיט די גומענע רעסאָרן, איבער די שטיקלעך ברעטלעך, קלעצלעך, וואָס דאָס ווייב זינס האָט צונויפגעשלעפט אפּ מאָרגעדיקן טאָג.

מאָרגן, אויב ס'וועט בא אים זיין אן ארויסגאנג־טאָג, בא איזיען, וועט ער זען, ווי זי צעזעגט, צעהאקט אפּ גלייכע טיילן דאָס געהילצ דאָס גאנצע, לייגט דאָס צונויפ אינ בערעמקעס. פארדראָטעוועט דאָס און טראָגט דאָס ארויס אפּן מאַרק. אזוי דערציילט אים מאקאר, ער גייט אויך מיט איר אפּן מאַרק.

טינע וויל זיך דערפאר מיט אים ניט כאווערן, מיט מאקארן. אינדערפרי, ווען זיי גייען אינינעם אפּן קינדער־פלאַץ, דער־ציילט זי אים, אז די מאמע זאָגט איר, אז זי זאָל זיך ניט דער־וועגן מיט אים האָבן צו טאָגן. ער איז א אומווירדיק קינד. לער־נען גייט ער ניט, און אז ער וועט אויסוואקסן, וועט ער אויך זיין, ווי דער טאטע זינער, — א אומלייט, א שיקער, וואָס מאכט גוואלדן, ווען ער טרינקט זיך אָן, צעטרענט פונ שטוב דאָס ווייב, די קינדער. און ער, מאקאר, מוז אנטלויפן צו אים, צו איזיען, אינ קאָרידאָר אריין, און איבערווארטן ביז די מאמע זינע וועט אים נאָך לאנגע מאטערנישן בארויקן, אריינשלעפּן אים אינ שטוב אריין און אים באלייגן. ער איז דעמלט אזוי אינ קאס אפּ זיי, מאקאר, אפּ טינען מיט די איבעריקע קינדער.

וואָס שטעלן זיך אוועק אינמיטן הויף און לאכנ אימ גלײַך אינ די אויגן אריין, דעם שיקערן טאטן.

איצטער, אז ס'האָט אָנגעהויבן רעגענען, אינ דרויסן איז געוואָרן א קעלט, גייט ער שוין איניינעם מיט טינען אפן קיין דער־פלאַץ. ער גייט שוין טאקע אינ שול, ווי א גרויסער, אינ א עמעסער ייִדישער שול, אינ דער ערשטער גרופע. און טינע— ווייסט ער ניט. ער זעט זי קיינמאָל ניט. עפשער לאָזט זי די מאמע ניט ארויסגיין אינ אזוינע וועטערס. צי עפשער איז זי ערגעץ אוועקגעפאָרן. דערפאר איז אימ אזוי אומעטיק אלע אינ דערפרי ארויסגיין פונעם הויף. מאקארן זעט ער יאָ דאָפּקע, נאָר ער גייט דאָך אָבער ניט אינ שול. ער איז נאָך א באַרוועסער, מאקאר. שטייט טאָמיד בא זיך, אפ דער שוועל בא דער טיר. ווען ער רופט אימ, איזיע, צו זיך אינ קאָרידאָר אריין, ווייזט ער אימ אפ די באַרוועסע פיס, אפ דער נאסקייט, וואָס איז אינ הויף, און אפן וועטער. ער האָט שוין איינמאָל געפעטן דער מאמען, איזיע, לאָזט זי אימ ניט, פאר קיין אויפן ניט.

— אפ וואָס דארפסטו צו אימ? זעסט ניט, ווי ער איז אן אומ־ לייט. אינ שול גייט ער ניט, קאָמאנדעוועט שטענדיק,

אז די מאמע איז איינמאָל אוועקגעגאנגען, האָט ער זיך ניט געקענט איינהאלטן, איזיע. ער האָט צונויפגענומען אלע שפיי־ לעכלעך, די נייע ביכלעך און איז אריין צו אימ זיך בארימען, באווייזן.

— אָט די שטיוועלעך, — האָט ער זיך בארימט פאר מאקארס מאמען, — האָט מען מיר אינ שול ארויסגעגעבן. מע האָט מיר אפ א פאלטעלע אויך פארשריבן.

נאָר ער האָט שוין ניט געהערט דעם ענטפער, וואָס מאקארס מאמע האָט געגעבן. זי האָט עפעס אָנגעהויבן וואָרטשענדיק, און ער איז שוין געווען פארנומען מיט דערקלערן מאקארן דאָס נייע ביכל, דאָס ייִדישע, וויאזוי מע דארף דאָס האלטן, ניט אזוי, אז ס'זאָלן זיין די מענטשעלעך מיטן קאָפּ אראָפּ.

— און מיך וואָלט מען צוגענומען אינ שול? — פּרעגט מאקאר.

— מע דארף ניט, — האָט א וואָרטשע געטאָן די מאמע, — דיר וועט מען סייווי גאָרניט געבן. אזוינע ווי מיר גיט מען קיינמאָל גאָרניט.

איזיען איז דאס אריין אין נאָן. ער האָט אָנגעהויבן אָפט
טראַכטן וועגן דעם. ס'וואָלט אים געווען אזוי גוט, מאַקאר גייט
אין שול.

— מאמע, — האָט ער איינמאָל א פרעג געטאָן, — וויפל צאָלסטו
פאר מיר אין שול?

— ניט דײַן אייסק. גיי, אבי דו לערנסט.

— שלעכט — האָט ער געטראַכט, איזיע, — זײַנע עלטערן, מאַ-
קארס, וועלן ניט וועלן פאר אים צאָלן. זיי פארדינען אזוי אויך
ווייניק, — קלאָגט זיך פאר אים שטענדיק מאַקאר.

— דו מיינסט אזוי ווי דײַנע, וואָס גייען אלע טאָג אוועק צו
דער אַרבעט, און קומען פארנאכט מיט פולע קעשענעס געלט.
מײַן מאמע, ביז וואנען זי שלעפט צונויפ געהילצ, מאכט פון דעם
א בערעם, און אמאָל באדארפ מען נאָך קויפן דאָס געהילצ,
באצאָלן פאר דעם.

אפמאָרגן איז איזיע צוויי מאָל אריין אין לערער־צימער און
מיט דער לערערן ניט געקאָנט ריידן. אלע מאָל האָט זיך אים
אויסגעדוכט, אז וויבאלד ער וועט נאָר אָנהייבן, וועלן אלע
אנשווינגן ווערן און וועלן זיך צוהערן צו אים. פון דעם אליין
ווערט ער שוין רויט און גייט ארויס פון לערער־צימער.

— כאווערטע ריווע, — האָט ער זי פארהאלטן בא דער טיר
פון קלאַס פארן אריינגיין אפן לימעד.

זי האָט א טראַט געטאָן אפ צוריק, זיך אָנגעבויגן און אויס-
געהערט די גאַנצע מיסע מיט מאַקארן, מיט זײַן טאַטע-
מאמע, וואָס וואָלטן אים ניט געלאָזט גיין לערנען.

— גוט. מאָרגן קומ מיט אים. מיט די עלטערן וועלן מיר דורכ-
קומען. און דו האָב קיין מוירע ניט... וועסט אים ברענגען? —
האָט זי געפרעגט צום לעצט, ווען זי האָט שוין געעפנט די טיר
פונעם קלאַס.

אינדערהיים איז ער שוין ניט אריינגעקומען. ער איז גלייך
צוגעלאָפן צו מאַקארן. און פא דער טיר איז ער א פאַרסאָפּע-
טער געפליבן שטיין. באלד זיך א כאפ געטאָן צום פענצטער,
היטנדיק זיך, די מאמע זאָל אים ניט דערזען. און אין פענצטער
האָט ער מוירע געהאט אריינקוקן. ס'האָט זיך אים געדוכט, אז
דער טאַטע גוואלדעוועט שוין דאָרט, און שלאָגט אים, מאַקארן,

אימ, דער מאמענ זינער. וויאזוי זשע פאקט מענ אימ ארויס,
מאקארנ?

אפמאָרגן האָט ער אפּן ערשטן לײַמעד שױנ פּאַרשפּעטיקט.
די וועכטערן האָט אימ אויסגעלאַכט, איזיענ:

— עס וועט שױנ באלד זײַן דער קלונג, אונ צו דיר וועט
מענ שיקן א וועקער.

מאקארנ האָט זי אינגאנצן ניט געוואָלט ארײַנלאָזן:

— וואָס פאר אַ כאווער האָסטו דאָס אויסגעזוכט.

זי האָט אימ באַטראַכט אינ די שקראַבעס, אינעם שאלעכע,
וואָס ער איז ארומגעקוטעט.

— נישקאַשע, די לערערן האָט געהייסן, — האָט ער זיכ געפּעטן.

דער לײַמעד האָט זיכ געענדיקט. אלע קינדער האָפּן געטאָן

א שפּאַר ארויס נאָכ דער לערערן. אונ האָפּן אימ באלד פא.

מערקט, איזיענ.

— פארלאָרן.

— פארלאָרן דעם געוועט.

— א וועקער.

— א וועקער דארפ מענ אימ שיקן.

מאקארנ האָפּן זי באלד ארומגערינגלט. ארומגערינגלט אונ

באַטראַכט פאַרכידעשט, ער איז געשטאנען אראָפּגעלאָזט דעם

יקאַפּ אונ ניט געוואוסט, וואָס עס טוט זיכ ארומ אימ.

— פארוואָס האָסטו פאַרשפּעטיקט, איזיע?

— אפּ אַ גאַנצן לײַמעד פאַרשפּעטיקט.

— ער וויל זיכ נאָכ מיט מיר פארוועטן, כאווערטע ריווע, —

האָט אַ יאַטל אויסגעשרינגן צו דער צוגייענדיקער לערערן.

— ער איז אַ שלאָגלער אזא.

— שאַט, הערט אופ שרײַענ! וואָס איז דאָס פאר אַ כאווער?

— אַ פארוואָרלאָזטער עפעס, — האָט אײַנער אַ לאַכ געטאָן

אינ פויסט ארײַן.

די לערערן איז געוואָרן רויט, געזוכט מיט קאס צווישן די
קינדער דעמדאָיקן. אונ די קינדער זינען געוואָרן ערנסטער.

— נו, איזיע, וואָס זשע שוויגסטו.

— איכ האָב געווארט אפּ מאקארנ, ער האָט זיכ געדארפט

ארויסגאנווענען פונ די עלטערן.

— אהא, דאָס איז דער...

— מאקאר, —האָט זיך עמעצער א שטיק געטאָג.

— ער וועט לערנען בא אונדז אינ שול?

— ער קען דאָך ניט ריידן.

ס'זיינען צו אנדערע לערער, די פארוואלטערן.

די כאווערטע ריווע האָט קוימ איינגעשטילט די כעוורע,
אריינגענומען אינ לערער-צימער איזיען מיט מאקארן. זיך פא-
נאנדערגעפרעגט. אונ ערשט דעמלט איז פאר איזיען קלאָר
געוואָרן זיינ טאָעס. ער האָט זיך דערוווסט, אז מאקאר וועט
ניט קענען לערנען מיט אימ איינינעם, נאָר אייג טאָג כאָטש זיי-
נען זיי געזעסן אפ איינ פארטע. אפמאָרגן האָט מען אימ איבער-
געפירט אינ א צווייטער שול, טאקע אינ דערוועלביקער, ווו עס
לערנט טינע.

מ'האָט אימ אויך ארויסגעגעבן א פאָר שטייחעלעך, א פאל-
טעלע! אונ די טאטע-מאמע מאקארס זיינען גאָר ניט געווען אינ
קאס אפ איזיען, פארקערט, זיי זיינען נאָך געווען צופרידן. אונ
פאר אלעמען, פאר יעדערן האָבן זיי דערציילט וועגן דעמדאָ-
זיקן אופטור זיינעם, איזיעס.

האנס דער פיִאָנער.

זײַן א פיִאָנער אינ דײַטשלאַנד איז נײַט פֿונ די גרינגע זאכנ.
האנס איז אלט סאַכאַקל עלפ יאָר, נאָר ווייסנ ווייסט ער שוין
וועגנ אלצדינג: וועגנ פינפיאָר, וועגנ ראטנרוסלאַנד, וויאזוי עס
לעבנ דאָרט די פיִאָנערנ. זואָס דארפט איר מער? מע האָט זיי
ערשט נײַט לאַנג, די פאמיליע זייערע, ארויסגעזעצט פֿונ דער
דירע, וווינענ זיי אין דער הינטערשטאָט, אין א באַראַק צווא-
מען מיט נאָכ עטלעכע אזוינע פאמיליעס, דערקלערט ער זיי,
דערדאָזיקער האנס, אלעמען, אפילע די עלטערע, פארוואָס מע
ווארפט זיי ארויס פֿונ די דירעס, פארוואָס מע קריגט אצינד קיין
ארבעט נײַט אונ וואָס די ארבעטער דארפנ טאָג, אָט אזא מינ
יאט איז האנס.

אָט איצטער, אשזײַגער, פעלט אימ מער נײַט ווי צוויי זאכנ.
ערשטנס, עפעס איבערקײַענ. פֿונ נעכטנ אָן האָט ער נאָכ אין
זײַן מויל נײַט געהאַט, אכוצ אינדערפרי נעכטנ דאָס ביסל טוכלע
זופ, וואָס ער האָט קאַמ מיט גרויס מאטערניש אויסגעשטאַנענ
אין קינדער־גאַרקײַכ: צווייטנס, דאָס איז געלט. נײַט קיין טאכ
דאפקע—מער נײַט, ווי א האלבנ מאַרק. נאָר ווו קריגט מען אימ
אַבער? ער האָט שוין דורכגעטראכט ווו א מיטל אין דער וועלט,
אונ סײַז גאָר קיין אייצע נײַט געווענ. אונ דאָ דארפ ער עס
אזוי גענייטיק בײַז גאָר. דער לעצטער טאָג היינט. אפ אימ שטייט
די וועלט. וועט ער שײַן היינט נײַט באקומען, איז פארפאלנ. ער
איז שוין באדייַ היינט נײַט געגאַנגענ אינדערפרי אין גאַרקײַכ אריין.
ער וואָלט באדארפט דאָרטנ העכער א האלבנ טאָג אָפּשטיין.
דערפאר איז ער איצט אזוי הונגעריק, אזוי אויסגעמאַטערט.

די בערלינער גאסן זינען ברייט, לאנג, די טראַטוואַרן אָנגע-
פיקעוועט מיט מענטשן, און קינער וויל ניט פארלירן עפעס.
וועגן ארבעט געבן איז שוין אָפגערעדט. ווי זשע וועט ער טאקע
נעמען דעם האלבן מארק? ער האָט שוין עפּשער א האלבן
שטאָט אויסגעשפּאַנט. אפּן וואַקזאַל איז ער שוין געווען, גע-
מיינט דאָרטן עפּשער קריגן א פּאַרדינסט, האָט זיך מיט אימ-
שיר ניט געטראַפּן א מיעסע מייסע:

עפעס איינער א באברילטער איז ארויס פון וואַקזאַל-טויער
מיט צוויי הויכע טשעמאַדאַנעס אין די הענט. איז האנס אימ-
פּאַרלאָפּן דעם וועג און, מיט א פּאַריסענעם קאָפּ ארום, גלייך
צו די ברילן אויסגערופּן:

— הער... פירגער, דערלויבט, איך וועל אייך העלפּן.
— איך פרויך ניט.

— וואָס ארט אייך?— האָט ער אימ אָנגעהויבן בעטן און איינ-
ריידן און נאָכגיין פּוּס-טריט. איז ער זיך מעיאשעו, אָט דער
באברילטער, שטעלט אראָפּ ביידע טשעמאַדאַנעס אפּן ברוק און
טוט א קוויטשע ארויס מיט א גרילציק פּאַרזשאַווערטן קעלכל.
— שוץ-מאַנ! שוץ-מאַנ!

דער באברילטער האָט, ווייזט אויס, געמיינט אפּ האנס, אז
ס'איז א גאַנעו.

האנס האָט זיך אָפּגעטראַגן באצייטנס.

גייט ער שוין אזוי פונעם וואַקזאַל פּאַרומערט, פול מיט
האַרצווייטיק, מיט פּאַרדראָס אפּ דער גאַנצער וועלט, אפּ דער
גאַנצער שטאָט און מערער פון אלעמען—אפּ זיך. געדאַרפּט גע-
ווען נאָך פריער מיט עטלעכע טעג אָנהייבן עפעס טאָן, ניט
איצטער, ווען דער יאָנטעוון איז שוין אפּ דער שפיץ נאָז. פּיז
איצט וואָלט ער שוין געוויס געפּאַקט ערגעץ דעם האלבן מארק.
ער וואָלט שוין איצט געהאַט דעם מעטער רויטן צייג, א סערפּ
און א האמער וואָלט ער דערפּ אויסגעהעפּט, א פּיאָנער מיט
א טרומייט בא דער זייט, און מאָרגן צו דער דעמאָנסטראַציע
וואָלט ער צוגיין אפּן פּלאַץ מיט דער פּאָן אין האנט. שפּעטער
פון אלעמען וואָלט ער געקומען. ווען די גאַנצע מאכנע וועט
שוין שטיין אויסגעשטעלט, וואָלט ער זיך דורכגעשלאָגן צו זיי
און אלעמען איבערגעראשט:

— כאוויירימ פיגנערן, לעבן זאל דער ערשטער מי! נאט,
כעוורע, אָט האָבן מיר אויך א רויטע פּאָנ, און אייגענע, טאקע
פון אונדזער מאכנע.

— וווּ האָסטו זי גענומען, האנס?

— וואָס ארט אייך, אבי זי איז דאָ!

— אינ דער ערשטער ריי פּאָרויס פאר דער גאנצער מאכנע—
ער מיט א רויטער פּאָנ אינ דער האנט, און מע זינגט:
— מיר פיגנערן...

ער קוקט זיך אומ—ער איז אפ דער בעלוויגאס, וווּ זי
האָבן אמאָל געווינט צוריק מיט א יאָר דריי, אָט איז דאָס הויז
פון דאָקטער עווערס. זיי האָבן אמאָל דאָ געווינט אינ שכינעס.
אָט איז פריצ, דעם דאָקטערס יינגל, א באקאנטער.

— האנס?

— פריצ?

— ווי קומסטו אהער? ביסט געקומען צו מיר?
און פריצ צעעפנט די פּאָרטקע און ער שלעפט אימ אריין
אינ הויפ אריין.

א ציכטיקער הויפ מיט אן אספאלטענעם פּאָל.

אפן אספאלט וואלגערן זיך שפילעכלעך, א פילקע, וואָס איז
גרעסער פון דער קליינער מאטילדע, פריצס שוועסטערל.
זי האלט אינ איין ראנגלעך זיך מיט דער פילקע און קען זי
בעשומיפן ניט אופהייבן.

פריצ האָט אימ גענומען אויסדערציילן פון זיך, פון דער
שול, און אז היינט, פונקט היינט אפדערנאכט, האָט ער אפ זיך
אזא מינ ארבעט, אז ער וואלט א באלן געווען, האנס זאל אימ
א טויווע טאָנ.

אָט וואָס:

די שול האָט אימ אויסגעטיילט, ער זאל ארויסטרעטן אפ אן
אָוונט אינ עפעס א קלוב. ער דארף דאָרט דעקלאמירן א ליד,
און ער האָט עס אזוי פיינט. און ווען האנס איז א גוטער און
וויל אימ פארבייטן, גיין אָנשטאָט אימ.

— וואָס הייסט פארבייטן? וויאזוי?

— קיינער וועט ניט וויסן. ווער קען אונדז דאָרט? אלע וועלן
מיינען, אז דאָס בין איך, פריצ עווערס, און דעריקער,—האָט

ער אימ גענומען פארטרויען א סאָד, — איך מוז היינט זייער
גענייטיק זיין אפ א פוטבאָל־מאטש.

— נו, גוט, — האָט אימ האנס איבערגעשלאָגן אינמיטן, —
א האַלבן מאַרק.

— אפילע א גאנצן דו, נארעלע. ערן וואָרט, אגאנצן מאַרק!
כיוועל איבערגעבן מיין כאַווסיר פאר דיר אינ די אויגן. און
באלד נאָכן איבערלייענען באַקומסטו אימ. אבי דו וועסט אויס־
פילן.

געווען איז אזוי:

זיי שטייען שוין הינטער די קוליסן. האנס קען שוין אפ אויס־
ווייניק די ליד, וואָס ער דארף איבערלייענען.

מע האָט אימ ארויסגעשטופט אפ דער פינע. ארום און ארום
א גרויסער אוילעם. פֿייערן, פּאָנען, נאָר שוואַרצע, פינצטערע.
באמ טיש—דערוואַקסענע אינ שוואַרצע פראַקן מיט געציילעמטע
צייכנס... ווהינ איז ער דאָס ארײַנ?—טראַכט זיך האנס, —און
וואָס רעדט ער, אָט דער, וואָס באַגריסט איצטער? ער שיט פֿייער
אפ די פּאָנערן, אפ די קאָמוניסטן, וואָס בונטעווען די שול־
קינדער. אלע שווייגן, הערן אימ אינ דער שטיל אויס. דאָס זײַ
גען דאָך פאשיסטן!

— פריצ עווערס, — האָט ער דערהערט זײַן פּרעמדן נאָמען.
האנס האָט זיך אוועקגעשטעלט און טייקעפּ אָנגעהויבן לייע־
נען. איבערגעלייענט די ערשטע צוויי שרעס און זיך פאַרהאַקט.
ער האָט ווייטער ניט געקענט...
וואָס טוט ער?

ניין, ער וועט זיי פעסער ארײַנזאָגן אלעמען אינ פּאָנעם
ארײַנ... עס זאָל זיי ווערן ניט גוט...

און ער האָט אָנגעהויבן.

גערעדט האָט ער וועגן מאַרגעדיקן טאָג. וועגן דעם ערשטן
מײַ, וועגן די פּאָנערן, וועגן דעם ראַטנלאַנד. פּלוצים האָט ער
דערפילט א טשמעל איבערן פּאָנעם, איינמאָל און נאָכאמאָל.

אינ א רעגע ארום איז ער שוין געווען אפ דער גאס. ער
איז געווען הונגעריק און אַן דעם מאַרק. דערצו געכאַפט קלעפּ,
נאָר ער איז געווען צופרידן.

און האנס איז געקומען אהיים און דערציילט די מיסע, האָט
אימ דער פאָטער געקלאַפט איבער דער פלייצע און געמונטערט.
— זייער גוט, גוט אזוי, וועסט שוין זיין א באַלשעוויק.
אפ דער דעמאָנסטראַציע זינען זיי ארויס צוזאמען. דער
טאטע איז אוועק צו די גרויסע, און האנס צו די פּיאָנערן. אלע
מען האָט האַנאַע געטאָן די געשיכטע אפ דעם פאשיסטישן
אָוונט. מע האָט אימ געריסן פאר די פאַלעס, ער זאָל זי איבער-
דערציילן נאָכאמאָל און נאָכאמאָל.

אינהאלט.

3	ראדיקאָסטאנציע
8	אנ עמעסער געבורט־סאָג
12	לערנענ מוזנ, אלע קינדער
17	האנס דער פּיאַנער
